

**NARODOWY
BANK
POLSKI**

**KOMISJA
NADZORU
BANKOWEGO**

Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego

REKOMENDACJA P

dotycząca

systemu monitorowania płynności finansowej banków

Tekst zaktualizowany

Warszawa, 2002 r.

I. WSTEP

Poniższa rekomendacja zastąpiła „Rekomendacje dla banków dotyczące systemu monitorowania płynności finansowej” z czerwca 1996 r.

Zarządzanie płynnością należy do najważniejszych obowiązków banku, bowiem poprzez zapewnienie bankowi zdolności do wywiązania się z bieżących i przyszłych zobowiązań zostaje znacznie ograniczona możliwość utraty wypłacalności. Obowiązek banku dotyczący utrzymywania płynności płatniczej dostosowanej do rozmiarów i rodzaju prowadzonej działalności wynika z przepisów ustawy Prawo bankowe. Celem polityki banku w zakresie utrzymania płynności jest zapobieganie wystąpieniu sytuacji kryzysowej, a nie jej przetrwanie, jak również określenie rozwiązań na jej przetrwanie. Bank powinien zapewnić sobie możliwość uregulowania zobowiązań płatniczych, wypłaty środków deponentom, wywiązania się z przyjętych zobowiązań kredytowych oraz pełnego wykonania innych zobowiązań jedynie częściowo wykorzystanych przez klientów. Bank w każdej sytuacji powinien znać i zapewnić sobie poziom płynności niezbędny do wykonania zobowiązań, a także powinien ocenić koszt utrzymywania płynności na bezpiecznym poziomie.

Wszelkie rozwiązania służące zarządzaniu płynnością muszą być w pełni zgodne z obowiązującymi normami prawnymi, regulacjami ostrożnościowymi oraz zatwierdzonymi przez bank procedurami wewnętrznymi. Należy systematycznie oceniać i analizować wszelkie zmiany przepisów prawnych, które mogą oddziaływać na zarządzanie płynnością. Podstawą podejmowania decyzji dotyczących płynności mogą być zgromadzone doświadczenia i dane historyczne. Odpowiedzialność za kierunek zmian i skuteczność procesu zarządzania płynnością ponosi kierownictwo banku (zarząd i rada nadzorcza banku), przy czym operacyjne zarządzanie płynnością może być delegowane do odpowiednich komórek, np. może zostać powołany zespół ds. zarządzania płynnością (może to być Komitet Zarządzania Aktywami i Pasywami; na podjęcie decyzji o powołaniu zespołu może mieć wpływ np. wielkość banku, jego struktura organizacyjna i podział zadań, czy też struktura systemu informacyjnego w banku).

Z punktu widzenia zarządzania płynnością najważniejsza jest analiza poziomu płynności w ujęciu krótko- i średnioterminowym, niemniej jednak analiza w dłuższym horyzoncie czasowym umożliwi także ocenę strukturalną posiadanych aktywów i pasywów. Analizy tej bank może dokonywać na podstawie sporządzanego zestawienia terminów płatności. Z niedopasowania aktywów i pasywów w danym przedziale czasowym wynika cel i podstawa planowania płynności i zarządzania płynnością. Uwzględnienie celów strategicznych i rozwojowych banku w długoterminowym planie utrzymywania płynności może zaowocować cennymi wskazówkami dotyczącymi długoterminowego zapotrzebowania banku na środki płynne.

Kształtowanie się płynności w okresie do jednego miesiąca (w tym, płynności natychmiastowej – na dany dzień i bieżącej – do 7 dni) wymaga stałej oceny, gdyż kluczowe znaczenie dla banku ma możliwość zachowania płynności w najbliższym horyzoncie czasowym, tzn. wykonania wszystkich zobowiązań przypadających na ten właśnie okres.

W ostatnim czasie szczególnego znaczenia nabiera zarządzanie płynnością w przypadku, gdy bank ma bliskie powiązania z innymi podmiotami lub działa w tym samym holdingu. W tym przypadku, rada i zarząd banku powinny uwzględnić w zasadach monitorowania poziomu płynności, w tym także w okresowych sprawozdaniach, charakter powiązań, charakter transakcji czy zasady rozliczeń z tymi jednostkami oraz ich wpływ na poziom płynności banku.

II. ZARZĄDZANIE PŁYNNOCIĄ

Rada nadzorcza banku sprawuje nadzór nad zgodnością polityki banku w zakresie zarządzania płynnością ze strategią i planem finansowym banku. Rada nadzorcza powinna otrzymywać od zarządu banku okresową informację dotyczącą aktualnego i przewidywanego poziomu płynności, ze wskazaniem ewentualnych zagrożeń.

Zarząd banku odpowiada za zorganizowanie skutecznego procesu zarządzania płynnością oraz monitorowanie efektywności tego procesu. Kierownictwo banku powinno wskazać osoby i jednostki organizacyjne odpowiedzialne za realizację poszczególnych elementów zarządzania płynnością.

Rada nadzorcza i zarząd banku ponoszą odpowiedzialność za opracowanie, wprowadzenie w życie oraz stosowanie zasad polityki zarządzania płynnością. Wszelkie procedury odnoszące się do zarządzania płynnością powinny być opracowane w formie pisemnej. Zasady te powinny być znane wszystkim pracownikom banku, których obowiązki wymagają uwzględnienia problematyki zarządzania płynnością (powinny być udostępnione inspektorom Generalnego Inspektoratu Nadzoru Bankowego podczas inspekcji w banku, na takich samych zasadach jak inne dokumenty). W tym celu zarząd i rada nadzorcza banku powinny:

- opracować strukturę organizacyjną banku odpowiadającą profilowi działania banku, która będzie uwzględniała podział obowiązków i odpowiedzialności w zakresie zarządzania płynnością,
- zapewnić wprowadzenie jednolitej definicji płynności oraz opracowanie zasad i procedur identyfikacji, pomiaru, redukcji i monitorowania ryzyka płynności, przy czym zasady te będą podlegały okresowej weryfikacji,
- zapewnić, by kierownictwo banku otrzymywało adekwatne informacje o poziomie płynności w celu podejmowania decyzji strategicznych oraz oceny skuteczności systemu zarządzania płynnością,
- zapewnić, by system informacyjny i informatyczny w banku pozwalał na codzienny pomiar, monitorowanie i raportowanie o poziomie płynności,
- określić informacje dotyczące sytuacji ekonomiczno-finansowej banku i sposób ich przekazywania do publicznej wiadomości.

Najogólniej płynność banku można zdefiniować jako:

płynność banku - zdolność do terminowego regulowania zobowiązań oraz zdolność do pozyskiwania funduszy na sfinansowanie nieoczekiwanego wycofania depozytów, zdolność do generowania przez bank dodatniego salda przepływów gotówkowych w określonym horyzoncie czasowym,

Płynność banku należy rozpatrywać w następujących horyzontach czasowych:

- **płynność natychmiastowa** - w okresie najbliższego dnia,
- **płynność bieżąca** – w okresie do 7dni,
- **płynność krótkoterminowa** – w okresie do 1 miesiąca,
- **płynność średniookresowa** – w okresie od 1 – 3 miesięcy,
- **płynność długookresowa** - w okresie od 3 - 12 miesięcy.

Bank może uszczegółowić tę definicję oraz dostosować określone powyżej horyzonty czasowe uwzględniając specyfikę swojej działalności.

Należy pamiętać, że pojęcie płynności banku wiąże się z pojęciem płynności rynku (produktu):

płynność rynku (produktu) - możliwość zamiany na gotówkę w krótkim okresie czasu określonych produktów na rynku bez znacznych strat finansowych.

Ocena płynności banku powinna uwzględniać płynność rynków (produktów) związanych z działalnością banku.

Pożądane jest, aby zarządzanie płynnością odbywało się poprzez powołany w tym celu zespół ds. zarządzania płynnością. Zespół ten może działać w ramach komórki organizacyjnej odpowiedzialnej za zarządzanie ryzykiem na szczeblu całego banku, bądź też zadania zarządzania płynnością mogą być przydzielone innemu zespołowi w ramach istniejących struktur banku. Wybór odpowiedniego wariantu zależy od wielkości banku, jego struktury organizacyjnej i skali ryzyka płynności. Zadaniem tego zespołu jest ustalenie warunków administracyjnych, organizacyjnych i technicznych niezbędnych do dokładnego, spójnego i efektywnego zarządzania płynnością oraz koordynacja prac oraz sprawowanie nadzoru nad zadaniami powierzonymi poszczególnym jednostkom. Jednym z najważniejszych obowiązków zespołu jest monitorowanie faktycznej pozycji płynności finansowej i porównanie tej pozycji z pozycją prognozowaną.

Efektywny system zarządzania płynnością powinien mieć charakter kompleksowy. Oznacza to, że system zarządzania płynnością powinien umożliwiać analizowanie i zarządzanie pozycją płynności we wszystkich horyzontach czasowych ustalonych przez bank, zarządzanie płynnością każdej jednostki organizacyjnej banku oraz zarządzanie płynnością złotową i walutową, zarówno w odniesieniu do pozycji bilansowych jak i pozabilansowych. Istotnym elementem efektywnego zarządzania płynnością jest doświadczenie i wiedza pracowników odpowiedzialnych za ten obszar oraz posiadanie przez bank danych statystycznych i historycznych, stanowiących podstawę przeprowadzania prognoz sytuacji płynnościowej banku (np. zachowania klientów w określonych sytuacjach rynkowych, możliwość obliczenia wielkości „osadu”, uwzględnienie polityki stóp procentowych i powiązań ze stopą inflacji krajowej, wpływu sezonowości na wielkość i strukturę aktywów i pasywów, itp.)

W odniesieniu do każdego obszaru zarządzania płynnością należy rozpatrzyć następujące zagadnienia:

1. **ustalenie metod identyfikacji i pomiaru ryzyka płynności** - przyjęte metody pomiaru poziomu płynności winny nie tylko odzwierciedlać zdarzenia aktualne lub historyczne, lecz także winny być zorientowane prognostycznie (winny umożliwiać prognozowanie, szacowanie przyszłych poziomów płynności),
2. **weryfikacja wyników** - konieczność sprawdzania dokładności wyników, z uwzględnieniem przyjętych założeń i stosowanych metod prognozowania płynności oraz porównanie ich z danymi historycznymi i wyjaśnienie przyczyn istotnych rozbieżności,
3. **analiza warunków zewnętrznych** - uwarunkowania zewnętrzne mogą w istotny sposób wpływać na pozycję płynności banku określoną na podstawie danych wewnętrznych,
4. **wymagany poziom płynności** natychmiastowej, bieżącej, krótkoterminowej, średnioterminowej i długoterminowej,

5. **struktura limitów wewnętrznych,**
6. **plany awaryjne,**
7. **scenariusze utrzymania płynności** w zmieniających się warunkach, w tym także przeprowadzanie okresowych symulacji zachowań banku w przypadku zaprzestania dalszej działalności,
8. **koordynacja i nadzór** ze strony zarządu banku i rady nadzorczej banku bądź innych stosownych jednostek,
9. **podział obowiązków** i ustalenia zasad współpracy i współdziałania poszczególnych jednostek organizacyjnych i ich pracowników,
10. **system informacji** - ustalenie zakresu, ilości, trybu i częstotliwości przekazywania informacji sporządzonych dla kierownictwa banku,
11. **kompetencje decyzyjne** członków kierownictwa i innych pracowników banku oraz zakresu odpowiedzialności, którą w związku z tym ponoszą,
12. **adekwatność systemów informatycznych,**
13. **rola systemu kontroli wewnętrznej,**
14. **identyfikacja zagadnień wymagających weryfikacji** np. przyjętych założeń polityki, opracowanych procedur wewnętrznych czy limitów itp.

Z uwagi na szczególny wpływ operacji dokonywanych w walutach obcych na pozycję płynności banku. W bankach prowadzących znaczącą działalność w walutach obcych rada nadzorcza i zarząd banku powinny zwrócić szczególną uwagę na zarządzanie płynnością walutową.

Bank powinien ustalić oddzielnie zasady zarządzania płynnością w zakresie każdej waluty lub waluty syntetycznej, w której prowadzi operacje, niezależnie od wymienialności tej waluty. Niemniej jednak, można uznać za uzasadnione prowadzenie aktywnej polityki zarządzania płynnością w odniesieniu do walut głównych, w których bank dokonuje rozliczeń w przeważającej ilości (wartości) transakcji. Realizacja zobowiązań w walutach obcych w umownym terminie płatności może wymagać od banku bardziej szczegółowego planowania, aniżeli wykonanie płatności w walucie krajowej. Przy czym wskaźniki ostrożnościowe określające zapas aktywów walutowych mogą się znacznie różnić od wskaźników stosowanych przy zarządzaniu aktywami w złotych, mogą również występować różnice pomiędzy poszczególnymi walutami obcymi.

Banki mogą wymieniać waluty obce w celu uregulowania jedną walutą zobowiązań zaciągniętych w drugiej. Zatem, aby skutecznie zarządzać płynnością walutową należy przy ocenie przepływów gotówkowych w walutach obcych uwzględnić także otwarte pozycje walutowe długie lub krótkie. Banki powinny mieć dobre rozeznanie międzynarodowych rynków pieniężnych i walutowych.

W celu efektywnego zarządzania płynnością walutową banki powinny:

- codziennie, a w przypadku większych banków - na bieżąco, określić w jakim zakresie zapotrzebowanie na środki płynne w walutach obcych będzie realizowane poprzez sprzedaż złotych lub poprzez operacje na międzynarodowych rynkach pieniężnych i walutowych,
- ustalić zasady polityki dotyczące korzystania z rynków międzynarodowych. Czynniki i

kryteria warunkujące dostęp banku do rynków międzynarodowych należy udokumentować i realnie ocenić,

- określić sposób utrzymania pozycji płynności i wskazać alternatywne źródła finansowania w przypadku utraty dostępu do rynków międzynarodowych bądź wystąpienia trudności z międzynarodową płynnością niektórych walut.
- aktywnie zarządzać swoimi rachunkami bieżącymi nostro i loro, przy czym należy pamiętać o ocenie danego kontrahenta pod względem ryzyka kredytowego i ryzyka kraju,
- skoordynować zarządzanie płynnością związaną z działalnością dealerską, zwłaszcza w zakresie operacji walutowych, z planowaniem płynności na szczeblu całego banku,
- dokonywać klasyfikacji do poszczególnych grup aktywów i pasywów stosując podobne procedury jak do pozycji złotych w odniesieniu do struktury, koncentracji, limitów itp.,

III. POMIAR I MONITOROWANIE PŁYNNOŚCI

W ramach ustalania zasad polityki zarządzania płynnością niezbędne jest określenie i udokumentowanie zasad pomiaru i monitorowania płynności. Należy również określić zakres informacji, które mają być sporządzane oraz rodzaje analiz, które zostaną opracowane w celu badania wrażliwości poziomu płynności bieżącej na różne skrajne warunki rynkowe i warunki funkcjonowania. Koncentracja zadań w zakresie zarządzania płynnością w jednym miejscu w banku gwarantuje skuteczność zarządzania płynnością i wpływa na poprawę dochodowości.

W celu pomiaru i monitorowania płynności rada nadzorcza i zarząd banku powinny określić:

- pożądaną i efektywną strukturę bilansu,
- metody i techniki pomiaru ryzyka płynności,
- zasady systemu informacyjnego.

A. STRUKTURA BILANSU

Ocena struktury aktywów powinna uwzględniać następujące elementy:

- określenie metody monitorowania i zapobiegania nadmiernej koncentracji ryzyka kredytowego, dotyczy to także zaangażowań wobec akcjonariuszy banku i grup powiązanych ze sobą klientów lub kredytobiorców oraz wszelkich kredytów lub pożyczek udzielonych jednostkom zależnym bądź innym podmiotom, z którymi bank łączy jakiegokolwiek powiązania finansowe,
- opracowanie i zatwierdzenie zasad polityki finansowania portfeli kredytów, zbywalnych papierów wartościowych i aktywów płynnych, określenie współzależności pomiędzy tymi portfelami a strukturą bazy depozytów, a także utrzymywanie dostatecznego zapasu środków płynnych,
- określenie kryteriów kwalifikowania aktywów do kategorii aktywów płynnych, przy czym nie należy utożsamiać całkowitego zasobu aktywów płynnych posiadanych przez bank z zapasem aktywów płynnych do celów zarządzania płynnością. Do aktywów płynnych można zaliczyć jedynie te, które są obciążone minimalnym poziomem ryzyka kredytowego. Nadto, odzyskanie takich należności powinno być obarczone jedynie minimalnym poziomem ryzyka rozliczenia. Jeśli spłata danej należności budzi jakąkolwiek wątpliwość lub też dana kategoria aktywów jest przedmiotem zastawu, nie należy ich klasyfikować do kategorii aktywów płynnych,
- podział aktywów płynnych na poszczególne grupy płynności według kilku kryteriów, np.:
 - czasu potrzebnego do dokonania sprzedaży;
 - kosztów lub strat, które bank poniesie z tytułu tej sprzedaży;
 - wymaganej korekty wyceny aktywa do poziomu aktualnej ceny rynkowej w przypadku sprzedaży instrumentu przed terminem wykupu;
 - konsekwencji ewentualnej sprzedaży tych aktywów dla banku lub rynków finansowych (konieczna jest w tym przypadku znajomość rynków krajowego i międzynarodowego, analiza wartości i ilości transakcji zawieranych na tych rynkach itp.),

- opracowanie procedur sprzedaży aktywów płynnych, w tym warunków i sytuacji, w których bank rozważy sprzedaż aktywów płynnych i kolejność ich upłynniania oraz oszacowanie wpływów ze sprzedaży aktywów płynnych i poddawanie ich regularnej weryfikacji, uwzględniając efekt ewentualnych warunków wymuszonych, w których bank miałby uzyskać te wpływy,
- określenie zasad polityki stosowania stóp procentowych, gdyż bank powinien znać wrażliwość swoich aktywów na zmianę rynkowej stopy procentowej, a zwłaszcza wpływ tej wrażliwości na pozycję płynności,
- uwzględnienie wpływu tworzenia rezerw celowych na poziom płynności banku.

Ocena struktury pasywów powinna uwzględniać następujące elementy:

- określenie pożądanej i efektywnej struktury pasywów - bank powinien ocenić możliwości utrzymania pozycji płynności bez korzystania z rynku pieniężnego (bank powinien znać i monitorować udział rynku międzybankowego w kształtowaniu swojej pozycji płynności) lub posiadać dostateczny zapas aktywów płynnych, aby przezwyciężyć skutki przejściowej utraty dostępu do rynków międzybankowych. Istotnym elementem jest również ocena sezonowości lub nieprzewidzianych zmian w poziomie zobowiązań banku,
- ustalenie zasad klasyfikowania do poszczególnych kategorii pasywów: depozyty detaliczne (zdywersyfikowane), depozyty hurtowe, depozyty lub pożyczki otrzymane od innych podmiotów finansowych itp.,
- określenie zasad ustalania limitów koncentracji pasywów, oraz zasad przestrzegania limitów nadmiernego uzależnienia od poszczególnych podmiotów bądź segmentu rynku, tzn. nadmiernego uzależnienia banku od poszczególnych źródeł funduszy wykorzystanych do sfinansowania kredytów lub papierów wartościowych (np. poprzez określenie dopuszczalnego udziału tych źródeł finansowania w depozytach ogółem). Uzależnienie banku od dużego depozytu stanowi często większe zagrożenie niż duży kredyt lub duża lokata w papierach wartościowych. Banki powinny przewidzieć sytuacje (scenariusze działań), w których uzyskanie zastępczych źródeł finansowania może okazać się niemożliwe lub bardzo kosztowne, niemożliwe może być także odtworzenie warunków umownych i terminu wymagalności utraconego źródła finansowania,
- opracowanie metod oceny stabilności depozytów detalicznych, w tym metod identyfikacji czynników wzmagających chwiejność tych depozytów. Szczególnie zaleca się wykorzystanie analiz wrażliwości lub badanie scenariusza najbardziej niekorzystnego przebiegu wydarzeń, dla oceny wpływu różnych warunków rynkowych na stan pasywów. Oceniając przyszłe zmiany poziomu depozytów należy uwzględnić efekt inflacji, konkurencję oraz zmiany potrzeb lub upodobań klientów, sytuację gospodarczą i kondycję rynków finansowych. Zaleca się opracowanie metod szacowania prawdopodobieństwa wycofania wkładów *a`vista* lub wcześniejszego wypowiedzenia depozytów terminowych (np. na podstawie analizy danych historycznych lub innych metod opracowanych przez bank),
- ustalenie możliwości dostępu do pożyczek i kredytów poprzez określenie limitów (kwotowych lub procentowych) na pożyczki zaciągnięte według poszczególnych terminów wymagalności, z uwzględnieniem doświadczeń w zakresie możliwości bezpiecznego i wielokrotnego pozyskania tych środków. Należy ustanowić,

udokumentować i przestrzegać limitów nadmiernego uzależnienia od poszczególnych segmentów rynku, a zwłaszcza od poszczególnych podmiotów,

- udokumentowanie warunków i kryteriów, których spełnienie jest niezbędne, aby utrzymać dostęp do rynku międzybankowego lub finansowania ze strony Narodowego Banku Polskiego,
- posiadanie pełnego rozeznania kosztów uzyskania pożyczek i kredytów i uwzględnienie ich w wyliczeniach kosztu pozyskania środków obcych, ponieważ wielkość i chwiejność takich środków wywiera istotny wpływ na dochód netto z odsetek (bank musi dysponować odpowiednimi mechanizmami monitorowania efektów poniesionych kosztów),
- przeprowadzanie ocen stabilności źródeł finansowania, w tym także dłużnych papierów wartościowych własnej emisji,
- posiadanie zasad polityki stosowania stóp procentowych, gdyż bank powinien znać wrażliwość swoich pasywów na zmianę rynkowej stopy procentowej i określenie wpływu tej wrażliwości na pozycję płynności oraz strukturę pasywów.

B. METODY I TECHNIKI POMIARU RYZYKA PŁYNNOŚCI

Bank może dokonywać oceny poziomu płynności w formie zadania dwuetapowego, obejmującego:

- zestawienie niedopasowania terminów płatności aktywów i pasywów (analiza luki płynności),
- analizę przepływu środków (urealnienie luki płynności).

1. Analiza luki płynności

Prognozowanie realnych przepływów gotówkowych polega na szacowaniu okresów pozostałych do zapadalności aktywów i wymagalności pasywów poprzez zestawienie tych aktywów i pasywów w poszczególnych przedziałach czasowych, licząc od daty sporządzenia takiego zestawienia. Oprócz pozycji bilansowych konieczne jest uwzględnienie w tym zestawieniu pozycji pozabilansowych powodujących ewentualny wpływ lub wypływ środków, jak również wszelkich innych kwot do otrzymania lub zapłaty. Pozwala ono ustalić sposób pokrycia niedoboru środków lub podjąć decyzje o zagospodarowaniu nadwyżek w sposób najbardziej efektywny i opłacalny.

Celem opracowania zestawienia niedopasowania terminów płatności aktywów i pasywów jest ustalenie przyszłego poziomu płynności. Różnicę pomiędzy sumą aktywów zapadających i sumą pasywów wymagalnych w danym przedziale czasowym określa się terminem luki płynności. Luka dodatnia wskazuje na utrzymywanie nadwyżki płynności.

Przy konstruowaniu zestawienia niedopasowania terminów płatności aktywów i pasywów banki powinny uwzględnić następujące czynniki:

- sporządzenie aktualnego zestawienia terminów płatności aktywów i pasywów, oraz wszystkich operacji pozabilansowych, każdego dnia roboczego; przy czym szczególną uwagę należy zwrócić na ryzyko znacznego wypływu środków pieniężnych z tytułu np. udzielonych gwarancji bądź operacji instrumentami pochodnymi, przedziały czasowe dla okresów bliższych, tj. dla oszacowania poziomu płynności bieżącej,

powinny być węższe niż dla okresów dalszych; pozwala to na dokładniejsze ustalenie zapotrzebowania na płynność lub nadwyżek płynności w krótkim okresie,

- klasyfikacja poszczególnych pozycji do określonych przedziałów czasowych,
- sporządzanie odrębnych zestawień terminów płatności aktywów i pasywów dla każdej waluty, w której bank prowadzi transakcje. Sporządzanie zestawienia terminów płatności ukazującego prognozę łącznej pozycji płynności w złotych i walutach wymiernalnych zależy od skali i częstotliwości operacji walutowych prowadzonych przez bank,
- sporządzanie zestawienia niedopasowania terminów płatności aktywów i pasywów uwzględniających różne scenariusze, tj. dla normalnych warunków funkcjonowania banku i dla sytuacji niekorzystnych zmian w otoczeniu banku bądź wewnątrz banku.

Analiza luki płynności jest instrumentem pomocnym w zarządzaniu płynnością, ale należy pamiętać, że wyliczenia szybko tracą na aktualności i mają raczej charakter poznawczy.

2. Analiza przepływu środków.

Oprócz statycznego obrazu płynności wynikającego z bilansu banku (jak również z innych pozycji, które należy ująć w zestawieniu terminów płatności aktywów i pasywów), bank musi wypracować własną, ostrożnościową technikę oceny realnych przepływów gotówkowych uwzględniającą termin pozostały do realizacji płatności i możliwości upłynnienia aktywów lub "przedłużenia" depozytu. Aktywa, których wartość jest wątpliwa powinny być wykluczone z oszacowania przepływu środków pieniężnych.

W tym celu należy m.in. uwzględnić zakładaną w planie strategicznym strukturę terminów płatności przyszłych aktywów i pasywów, szacować i prognozować wzrost lub spadek aktywów i pasywów, statystyczny osad i stabilność bazy depozytowej, opracować ostrożnościowe zasady wpływu na pozycję płynności zobowiązań i należności warunkowych oraz innych transakcji pozabilansowych, uwzględniać występowanie przypadków wcześniejszej, przedterminowej spłaty kredytów oraz wycofywania depozytów, uwzględniać koszty wymuszonej sprzedaży aktywów itp. Zmiany w strukturze bilansu mogą wynikać także ze zmian sytuacji gospodarczej oraz zmian potrzeb i upodobań klientów. Bank musi pokazać, że stara się uwzględnić te czynniki, aby nadać zestawieniu terminów płatności charakter dynamiczny, a nie statyczny.

Szacunki te muszą być poparte odpowiednimi analizami rynków, na których bank zamierza prowadzić stosowne działania.

Z ostrożnościowego punktu widzenia należy przyjmować, że wypłaty będą wcześniejsze a wpłaty nastąpią z opóźnieniem.

C. SYSTEMY INFORMATYCZNE I SYSTEMY INFORMACJI DLA KIEROWNICTWA

Istotnym elementem zarządzania płynnością jest szybki dostęp do aktualnych, pełnych i rzetelnych informacji, na podstawie których można podejmować decyzje dotyczące aktualnej sytuacji oraz dokonać prognoz pozycji płynności. Wiarygodność i rzetelność danych mają zasadnicze znaczenie w tym zakresie.

Szybkość dostarczania szczegółowych informacji oraz jakość i zakres tych informacji są

pochodną jakości i sprawności systemów informatycznych generujących informacje dla kierownictwa i przekazywanych do innych instytucji.

Organizacja systemów informacyjnych i informatycznych powinna zapewnić dostarczanie bieżących informacji w celu podejmowania decyzji dotyczących sytuacji aktualnej i przyszłej oraz zbieranie danych historycznych.

Nieodzownym elementem efektywnego zarządzania płynnością jest odpowiedni system informacyjny dla kierownictwa banku, który spełnia następujące wymogi:

1. Dostarcza informacje o adekwatności płynności finansowej na szczeblu całego banku, jak również potwierdzenia, że nie naruszono limitów i ostrożnościowych procedur kontroli oraz, że bank ciągle dysponuje dostateczną płynnością.
2. Dostarcza prognozy poziomu płynności w ustalonych przyszłych przedziałach czasowych, w tym prognozy szczegółowe przynajmniej dotyczące okresu do jednego miesiąca. Istotne jest ustalenie poziomu szczegółowości procesu planowania w banku, który zapewni utrzymanie płynności.
3. Dostarcza informacje pozwalające na podejmowanie prawidłowych decyzji według ustalonych scenariuszy działań. Informacje muszą być przekazywane terminowo z każdego obszaru działalności banku, w którym przeprowadzane operacje mogą mieć konsekwencje dla zarządzania płynnością.
4. Zapewnia monitorowanie danych w ujęciu historycznym oraz dostarcza informacje o wynikach i skuteczności podjętych decyzji dotyczących poprzedniego dnia, tygodnia, miesiąca, lub innych stosowanych przedziałów czasowych. Porównanie faktycznej pozycji płynności z pozycją prognozowaną ma istotne znaczenie, gdyż pozwala oceniać jakość prognoz i gromadzić doświadczenia i dane historyczne, na podstawie których bank podejmie decyzje w przyszłości. Całkowita zgodność pozycji faktycznych i prognozowanych jest mało prawdopodobna, jednak różnica w gotówce powinna być dodatnia i mieścić się w dopuszczalnych granicach błędu. Skala błędu prognozy stanowi podstawę do oceny skuteczności zastosowanych metod oraz ewentualnej weryfikacji przyjętych założeń.
5. Pozwala bezzwłocznie zapisać w ewidencji banku wszystkie transakcje mogące rzutować na poziom płynności; kierownictwo banku powinno mieć pewność, że tak faktycznie się dzieje.
6. Zapewnia, że wszystkie jednostki banku, które są samodzielne z punktu widzenia zarządzania płynnością przekazują regularne informacje do centrali banku.
7. Jest użyteczny do podejmowania decyzji przez kierownictwo banku.
8. Funkcjonuje w trybie on-line lub dostarcza dane z niewielkim opóźnieniem, tj. do jednego, dwóch dni, pod warunkiem, że nie ma to znaczącego wpływu na ponoszone ryzyko utraty płynności.

IV. STOSOWANIE LIMITÓW W CELU OGRANICZENIA RYZYKA PŁYNNOŚCI

Rada nadzorcza i zarząd banku powinny określić zasady funkcjonowania systemu wewnętrznych limitów ograniczających podejmowane ryzyko, a zatem wyznaczających górną granicę tego ryzyka. Ustalone limity ograniczające ryzyko płynności powinny uwzględniać elementy takie jak: sytuacja ekonomiczno-finansowa oraz posiadany rating, przy czym w przypadku braku ratingu przyznanego przez agencję ratingową bank może zastosować rating wewnętrzny. Takie limity często stanowią podstawowy mechanizm oceny pozycji płynności.

Limity oraz zasady ich obliczania i wyboru można ustanowić jedynie w nawiązaniu do strategicznych celów banku. Wymagają one regularnej weryfikacji ze strony banku - w szczególności może zajść konieczność przejściowego lub stałego ich zaostreżenia.

W analizie poziomu płynności banki mogą wykorzystać następujące wskaźniki:

- **limit niedopasowania** - rzadko zachodzi konieczność pełnego dopasowania aktywów i pasywów w poszczególnych przedziałach czasowych. Z uwagi na potrzebę generowania dochodów bank może utrzymywać pewne niedopasowanie, w każdym przypadku wystąpienia znacznego odchylenia od ustalonego limitu banki powinny ustalić przyczyny tych odchyżeń,
- **zapas aktywów wysoko płynnych** (z reguły nadwyżki gotówki i środków na rachunku w banku centralnym) - jeśli bank utrzymuje zbyt wysoki zapas aktywów płynnych w stosunku do aktywów o większym ryzyku i niższej płynności, obniży się poziom rentowności. Jeśli stosunek ten jest zbyt niski - bank może napotkać poważne trudności, zwłaszcza gdy powstaną napięcia na rynkach finansowych. Adekwatną wartość wskaźnika można określić na podstawie analizy danych historycznych. Należy także uwzględnić pewien dodatkowy margines bezpieczeństwa na wypadek sytuacji nieprzewidzianych. Wskaźnik powinien zapewnić ciągłą zdolność do realizacji zobowiązań, a zwłaszcza do uregulowania kosztów działania banku,
- **zapas aktywów płynnych w walutach obcych** - ustalenie tego wskaźnika podlega zasadom podobnym do ustalenia zapasu aktywów płynnych w walucie krajowej. Istotny jest poziom płynności w każdej walucie, jak również stopień, w jakim bank polega na wzajemnym wykorzystaniu środków w jednych walutach, aby zrealizować zobowiązania w drugich,
- **uzależnienie od bazy depozytów stałych** - bank powinien zdefiniować tę kategorię z uwzględnieniem specyfiki swojej działalności, przy czym sugeruje się traktowanie wszystkich depozytów hurtowych jako chwiejne i wyłączenie z tego rachunku,
- **limit uzależnienia od dużych depozytów** - konieczne jest indywidualne zdefiniowanie dużego depozytu poprzez określenie odpowiedniej kwoty lub udziału procentowego w depozytach ogółem. Posiadanie zdywersyfikowanej bazy depozytów jest bardziej pożądane niż gromadzenie depozytów dużych. W miarę możliwości należy unikać nadmiernego uzależnienia od depozytów hurtowych, grup powiązanych ze sobą deponentów lub akcjonariuszy, jednego segmentu rynku, jednej branży, gałęzi, itp.
- **limit uzależnienia od lokat przyjmowanych od innych banków** - określony kwotowo lub jako udział procentowy sumy bilansowej. Na banku spoczywa obowiązek udowodnienia, iż poziom tego uzależnienia nie stwarza zagrożeń oraz wykazania, w jaki sposób bank prowadziłby nadal działalność, gdyby przez pewien okres nie miał dostępu

do rynku międzybankowego,

- **limit lokat składanych w innych bankach** - określony kwotowo lub jako udział procentowy sumy bilansowej. Przy ustalaniu poziomu wskaźnika należy uwzględnić: wielkość banku, jego status prawny, renomę czy pozycję na rynku. Konieczne jest opracowanie własnych zasad oceny banków, z którymi zamierza współpracować i ustalenie limitów na poszczególne transakcje będące przedmiotem współpracy,
- **limity wszystkich pozycji pozabilansowych** - wskaźnik ten dotyczy zwłaszcza takich pozycji, które mogą spowodować konieczność natychmiastowej realizacji nie zabezpieczonego zobowiązania. Bank musi być w stanie wykonać wszystkie zobowiązania o charakterze gwarancyjnym bez nadmiernego obciążenia planów utrzymywania płynności.

V. PLANY AWARYJNE

Rada nadzorcza i zarząd banku powinny określić wymagania dotyczące planów awaryjnych i strategii awaryjnej na wypadek, gdyby rozwiązania standardowe stosowane w zarządzaniu płynnością okazały się bezskuteczne. Przeprowadzanie stosownych analiz ma na celu zidentyfikowanie i określenie czynników stanowiących największe zagrożenie utraty płynności, np.:

- wykorzystanie bezwarunkowych linii kredytowych,
- wycofywanie depozytów przez największych deponentów,
- możliwość wystąpienia tzw. runu na bank,
- wykorzystanie gwarancji,
- spadek strumienia środków z zapadających aktywów, np. na skutek nieoczekiwanego pogorszenia sytuacji ekonomiczno-finansowej kredytobiorców, itp.

Plany awaryjne powinny przede wszystkim uwzględniać różne scenariusze rozwoju wydarzeń, a w szczególności najbardziej niekorzystny przebieg wydarzeń, przy czym przynajmniej następujące dwa powinny być opracowane obowiązkowo:

- plan awaryjny banku na wypadek kryzysu płynności wewnątrz banku,
- plan awaryjny banku na wypadek kryzysu płynności całego systemu bankowego.

W tym celu powinny zostać określone następujące elementy:

- możliwość zasilenia finansowego przez akcjonariuszy banku,
- rezerwowe źródła finansowania, w tym nawiązanie porozumień z innymi bankami o wzajemnym przekazywaniu sobie środków pieniężnych, które mogą być wykorzystane jeśli z jakichkolwiek przyczyn nastąpi odcięcie od rynków finansowych. Bank powinien ocenić wzrost ryzyka, który wynika z pożyczania środków mniejszym bankom, określić warunki i limity tych transakcji. Dodatkowo bank powinien ocenić długość okresu, w którym będzie w stanie kontynuować obsługę klientów,
- zasady przeprowadzenia - w razie potrzeby - efektywnej i spokojnej sprzedaży aktywów płynnych oraz przebudowy struktury aktywów i pasywów. Banki powinny także być przygotowane na wcześniejsze wycofanie wkładów przez deponentów,
- możliwość awaryjnego uzyskania środków w ramach operacji refinansowych i spełnienie wszelkich warunków związanych z takimi operacjami, zwłaszcza wymóg ustanowienia zabezpieczeń,
- działania administracyjne niezbędne w sytuacji kryzysu płynności: nazwiska i dyspozycyjność odpowiednich członków kierownictwa najwyższego szczebla, konieczność sporządzania dodatkowych informacji dla kierownictwa i prowadzenia dodatkowego monitorowania, możliwość podejmowania działań skierowanych do społeczeństwa w celu przywrócenia zaufania do banku,
- warunki i możliwość dostępu do rezerwowych systemów informatycznych i innych systemów w przypadku awarii technicznych,
- ogólne plany wznowienia działalności operacyjnej na wypadek, gdyby katastrofa lub klęska żywiołowa uniemożliwiła dostęp do obiektów bankowych lub źródeł informacji.

W tym kontekście banki powinny sporządzać zestawienie oszacowanego wpływu środków oraz szacowanych możliwości pozyskania dodatkowych funduszy dla różnych scenariuszy rozwoju wydarzeń. Przy czym, analiza wpływu środków lub pozyskania funduszy powinna być dokonana w podziale na przedziały czasowe i w podziale na produkty. Plany i założenia do nich powinny podlegać regularnemu przeglądowi i aktualizacji.

VI. ROLA SYSTEMU KONTROLI WEWNĘTRZNEJ W ZARZĄDZANIU PŁYNNOCIĄ

Należy w pełni doceniać znaczenie i zadania systemu kontroli wewnętrznej banku w ramach systemu zarządzania płynnością. Rada nadzorcza i zarząd banku są odpowiedzialne za zorganizowanie skutecznych procedur i mechanizmów kontroli wewnętrznej w banku w zakresie zarządzania płynnością. Usytuowanie i zakres uprawnień jednostki kontroli wewnętrznej daje możliwości dokonania oceny całego systemu zarządzania. Pracownicy jednostki kontroli wewnętrznej mają możliwość oceny procesu zarządzania płynnością we wszystkich obszarach działalności banku i w każdej komórce organizacyjnej banku, a zgłaszane przez nich uwagi dotyczące jakości i skuteczności zarządzania płynnością mogą stanowić cenny wkład w jego rozwój oraz wskazywać mocne i słabe strony systemu. Ocena pracowników jednostki kontroli wewnętrznej może również dostarczać potwierdzenia, że ustalone zasady polityki w zakresie zarządzania płynnością są przestrzegane oraz będą podstawą weryfikacji danych historycznych. Wyniki dokonanych przeglądów powinny być udostępniane nadzorowi bankowemu.

Zadania kontroli wewnętrznej w odniesieniu do zarządzania płynnością obejmują:

1. Ustalenie, że przyjęte zasady polityki w zakresie zarządzania płynnością są wprowadzane w życie i przestrzegane przez każdą jednostkę organizacyjną banku.
2. Przegląd procedur zarządzania płynnością w banku w celu ustalenia, że są adekwatne i nie wymagają wprowadzenia zmian.
3. Badanie jakości procedur zarządzania płynnością i oceny decyzji podejmowanych na ich podstawie.
4. Ocenę nadzoru nad procesem zarządzania płynnością sprawowanym przez kierownictwo banku poprzez ocenę stopnia przestrzegania ostrożnościowej praktyki bankowej i stosownych regulacji.
5. Ustalanie ram kontroli dla procesu zarządzania płynnością i ocenę związanych z tym kosztów przez pryzmat ewentualnych strat. Jeśli wymagane jest rozdzielenie obowiązków, powinno to być uzasadnione względami bezpieczeństwa i praktyki ostrożnościowej.
6. Monitorowanie skali błędów (odchyżeń) i systemu raportowania prognozowanych pozycji płynności.
7. Badanie adekwatności wszelkich limitów i wskaźników oraz upewnienie się, że są one regularnie weryfikowane.
8. Kontrolę rzetelności, szybkości i terminowości przekazu informacji dostarczanych do zespołu ds. zarządzania płynnością z innych komórek banku.
9. Opracowanie adekwatnych procedur kontroli wewnętrznej w zakresie systemów informatycznych.
10. Przedstawianie kierownictwu banku wniosków z kontroli wraz z ewentualną propozycją i uzasadnieniem stosownych zmian dotyczących weryfikacji procedur, ustalonych limitów, dostosowania do obowiązujących przepisów itp.
11. Kontrolę wykonania zaleceń z kontroli przeprowadzonych przez inne upoważnione do tego instytucje.

SPIS TREŚCI

I. <u>WSTĘP</u>	1
II. <u>ZARZĄDZANIE PŁYNNOŚCIĄ</u>	2
III. <u>POMIAR I MONITOROWANIE PŁYNNOŚCI</u>	6
A. STRUKTURA BILANSU	6
B. METODY I TECHNIKI POMIARU RYZYKA PŁYNNOŚCI	8
1. Analiza luki płynności	8
2. Analiza przepływu środków.....	9
C. SYSTEMY INFORMATYCZNE I SYSTEMY INFORMACJI DLA KIEROWNICTWA	9
IV. <u>STOSOWANIE LIMITÓW W CELU OGRANICZENIA RYZYKA PŁYNNOŚCI</u>	11
V. <u>PLANY AWARYJNE</u>	13
VI. <u>ROLA SYSTEMU KONTROLI WEWNĘTRZNEJ W ZARZĄDZANIU PŁYNNOŚCIĄ</u>	15

Opracowano:
w Wydziale Regulacji Ostrożnościowych
Biura Polityki Nadzorczej GINB

Aprobował:

Wojciech Kwaśniak
Generalny Inspektor Nadzoru Bankowego